

**INSTYTUT ORGANIZACJI I KIEROWANIA PAN i MNSzWIT
ZAKŁAD PROBLEMÓW PRAWNYCH**

**zagadnienia
prawne
kierowania
gospodarką
narodową**

**W-wa
IX
1975**

do użytku wewnętrznego

INSTYTUT ORGANIZACJI I KIEROWANIA PAN i MNSzWiT
ZAKŁAD PROBLEMÓW PRAWNYCH

**zagadnienia
prawne
kierowania
gospodarką
narodową**

**W-wa
IX
1975**

do użytku wewnętrznego

Redaktor odpowiedzialny dr Jan SOLARZ



Nr inw. IOK 30372

I.5

Pow. w Dziale Poligraficznym IOK - zam. 240/75 nakł. 110 egz.

CZĘŚĆ I

PROBLEMATYKA DZIAŁALNOŚCI MINISTERSTW
W SYSTEMIE SPOŁECZNO-GOSPODARCZYM
POLSKIEJ RZECZYPOSPOLITEJ LUDOWEJ

STRUKTURA ORGANIZACYJNA MINISTERSTWA

Każdy organ państwowy, jednoosobowy czy kolegialny, pojmowany jako podmiot, któremu przysługują uprawnienia do podejmowania działań władczych uważanych za działalność państwa, dla wykonywania swych zadań musi dysponować określonymi środkami osobowymi i rzeczowymi, gdyż uprawnienia zostały mu przyznane ze względu na jednocześnie nałożone nań obowiązki wykonywania tego, co ustawa określa najczęściej jego zakresem działania^{1/}.

Organ wraz z kadrami i wyposażeniem rzeczowym nazywany bywa różnie: urzędem, biurem, instytucją itp.^{2/}.

W przypadku ministerstwa nie sposób nie wspomnieć o toczącej się od lat dyskusji wokół kwestii czy organem państwa jest minister, czy ministerstwo. Polaryzacja głosów przedstawicieli nauki w tej materii wystąpiła wyraźnie w połowie lat 50-tych, kiedy to każdy z poglądów w tej sprawie zyskał zwolenników i określoną argumentację. M. Jaroszyński za organ państwowy uważał tylko ministra^{3/}, zwolennikiem poglądu, że organem państwowym jest tylko ministerstwo /łącznie z ministrem/ był W. Zakrzewski^{4/}, mniej zdecydowane stanowisko zajmował S. Rozmaryn^{5/}. W późniejszym okresie A. Burda nie wykluczał możliwości określenia i ministra i ministerstwa mianem organu wyraził jednak pogląd, iż twierdzenie, że i minister i ministerstwo są organami państwowymi niczego w danej kwestii nie wyjaśnia i niczego nie rozstrzyga, gdyż w żadnym wypadku nie można twierdzić, że oba te organy są równocześnie naczelnymi organami państwowymi w zakresie jednej i tej samej właściwości rzeczowej^{6/}.

Nie brakło w dyskusji głosu kwestionującego w ogóle zasadność stawiania takiego problemu jak ten, czy organem państwa jest tylko minister, czy tylko ministerstwo itp. 7/. Dyskusja wy-
daje się daleka od zakończenia. Do dyskutowanego problemu powra-
ca się przy różnych okazjach, czy to gwoli przypomnienia jego
dalszej aktualności, otwartości 8/, czy to w celu wzbogacenia
dyskusji nowymi argumentami dla obrony jakiegoś stanowiska,
przeciw poglądom odmiennym 9/. Ani ze względu na temat, ani
na określone ramy opracowania nie istnieje możliwość nawet
skrótkowego zaprezentowania różnych stanowisk wraz z uzasadnia-
jącą je argumentacją, toteż co do szczegółów dyskusji odsyła-
jąc czytelnika do powołanej w przypisach literatury 10/,
na jej /dyskusji/ niejako marginesie sformułowane zostaną
tylko pewne uwagi ogólne.

Chociaż w dyskusji biorą udział przedstawiciele nauk
prawnych, odnosi się wrażenie, że dyskusja toczy się jakby
obok prawa, w całkowitym od niego oderwaniu. Wskazują na to
wypowiedzi, że przepisy prawne nie nazywają ministerstwa orga-
nem państwa 11/ i wypowiedzi, które stwierdzając takie określe-
nia w przepisach prawnych /np. co do ministerstwa w art. 32
pkt 1 Konstytucji/ zapisują taką wypowiedź normatywną "na ra-
chunek nie dość precyzyjnych sformułowań od jakich Konstytucja
nie jest niestety wolna" 12/. Skutkiem takich i podobnych
postaw przedstawiane w dyskusji określenia ministra i /albo/
ministerstwa jako organu nie mają charakteru definicji realnych,
ani nominalnych sprawodawczych, lecz raczej definicji regulu-
jących, czy nominalnych projektujących 13/. Właśnie dlatego,
że prezentowane w dyskusji definicje, w znacznym stopniu

oderwane od materiału normatywnego mają charakter definicji regulujących, dyskusja poza prezentacją argumentów, nie może prowadzić do bardziej widocznych efektów, do zbliżenia stanowisk. Skoro oczywistym jest, że nie ma ustawowej definicji organu państwa^{14/}, ale określenie organ państwa, organ władzy, czy organ administracji państwowej występuje w tekstach aktów normatywnych, to w poszukiwaniu znaczenia nazwy "organ", czy "organ państwa" należy sięgnąć do znaczenia odpowiednich nazw w języku etnicznym, języku naturalnym. Nie można prajając, by ustawodawca formułując wypowiedź normatywną bez definiowania, użytych w niej nazw wypowiedział się w innym języku niż naturalny, gdyż to oznaczałoby, że ustala prawo dla wtajemniczonych. Choć to co powiedziano jest znacznym uproszczeniem zagadnienia, w tej prostej postaci odnosi się co najmniej do przepisów ustawy zasadniczej - Konstytucji, aktu normatywnego najbardziej podstawowego, najbardziej powszechnego z punktu widzenia zakresu podmiotowego, kręgu adresatów. Art. 31 Konstytucji daje podstawę do stwierdzenia, że minister należy do grona naczelnych organów administracji państwowej, o którym mowa w przepisach tego artykułu, jest więc naczelnym organem administracji państwowej. Art. 32 ust. 1 Konstytucji stanowiący, że Rada Ministrów "koordynuje działalność ministerstw i innych podległych sobie organów...", pozwala ustalić, że również ministerstwo jest organem; jest ponadto organem państwa, gdyż to wynika z logicznej i systemowej wykładni tego przepisu.

Nazwa "organ" w języku naturalnym ma szereg znaczeń. Spośród mogących mieć tu zastosowanie, organ znaczy tyle, co urząd, instytucja, pełniąca określone funkcje w dziedzinie życia

społecznego ^{15/}. Nazwy "urząd", "instytucja" również są nazwa-
mi o nieostrym zakresie, o różnych odcieniach znaczeniowych.
Przyjmując, że są znaczeniowo dostatecznie komunikatywne,
konstytucyjna nazwa "organ" może oznaczać zarówno urząd, jak
i instytucję, oznaczając ministra i ministerstwo. Tak samo jak
nazwa "organ", również nazwa "państwo" nie jest jednoznaczna,
i w rozwoju marksistowskich nauk, również prawnych, zależnie
od etapu rozwoju państwa socjalistycznego zauważyć można,
odpowiednio do stopnia tego rozwoju, przemieszczanie się akcen-
tów w definiowaniu państwa. Twórcy naukowego socjalizmu przez
pojęcie państwa rozumieli zorganizowany aparat przemocy w służ-
bie klasy panującej, dla ucisku klas wyzyskiwanych ^{16/}, obecnie
coraz więcej uwagi poświęca się państwu jako najbardziej maso-
wej i najefektywniejszej formie organizacji społeczeństwa ^{17/}.
Państwo może wykonywać swe funkcje w zasadzie tylko przez
swoje organy. Akcentując w definicji państwa funkcję przemocy,
pojęcie organów państwa można ograniczać do organów, którym
z mocy ustawy służą uprawnienia władcze, a pojęcie aparatu
państwowego do systemu takich organów. Uwzględniając w defini-
cji państwa jego funkcje organizatorskie i świadczące, pojęcie
aparatu państwowego rozszerza się na organy państwa w powyższym
znaczeniu wraz z obsługującymi je urzędami i oddanymi do ich
dyspozycji formacjami zbrojnymi, oraz na ogół zakładów i przed-
siębiorstw państwowych ^{18/}. Wobec tego, że każda jednostka
organizacyjna, jako część szeroko rozumianego aparatu państwo-
wego wykonuje czynności w ramach zadań państwa, uzasadnionym
będzie z tego punktu widzenia określenie jej mianem organu

państwowego: w takim sensie organem jest przedsiębiorstwo państwowe, szpital, szkoła itp ^{19/}. Nie będzie to sprzeczne z przytoczonym znaczeniem nazwy organ, gdyż każda z takich jednostek organizacyjnych, jeżeli nie jest urzędem, to jest instytucją.

Podobnie jak każdy władczy organ państwa wykonuje zarówno czynności o charakterze władczym, jak i niewładczym, tak też w strukturze prawnej aparatu państwowego wyróżnia się organy władcze i organy niewładcze ^{20/}.

Chociaż powołane przepisy Konstytucji stanowią uzasadnioną podstawę do określenia i ministra i ministerstwa mianem organu państwowego, nie wyczerpuje to problematyki z tego względu, że nie wyjaśnia dostatecznie różnic między tymi organami i wzajemnego ich stosunku. Dla pełnej jasności, ogólne sformułowania normatywne muszą być zawsze traktowane i rozważane łącznie z przepisami szczególnymi, regulującymi zasady działania poszczególnych organów ^{21/}. Dla określenia ministra mianem naczelnego organu administracji państwowej dodatkowe podstawy znaleźć można w szeregu aktów normatywnych niższego rzędu ^{22/}. W aktach tego rodzaju znaleźć można również podstawy nie tylko do określenia ministerstwa mianem organu państwowego, ale do określenia go mianem naczelnego organu administracji państwowej.

Wynika to wprost z przepisów, uchwały Nr 137 RM z 18.VIII.1970r, w sprawie kolegiów w naczelnych organach administracji państwowej i urzędach centralnych ^{23/}. Trudno byłoby sformułowania uchwały Nr 137 RM zapisać na rachunek nie dość precyzyjnych sformułowań prawodawcy, skoro terminologia uchwały Nr 137 nie jest nowa, odkrywczą, gdyż w omawianym zakresie powtarza

sformułowania poprzednio obowiązującej w tej materii uchwały
Nr 891 RM z 19.XI.1955 r. 24/

Na podstawie dotychczasowych rozważań można stwierdzić, że obowiązujące przepisy prawne dają podstawy do określenia mianem organu bardzo różnych elementów w strukturze organizacyjnej aparatu państwowego. Wynika to z braku ustawowej definicji nazwy "organ" i nieostrego zakresu tej nazwy w języku naturalnym. Stwarza to dogodną sytuację dla budowania w celach poznawczych, badawczych, zależnie od potrzeb, różnych definicji nazwy "organ", czy "organ państwowy". Mogą to być np. definicje regulujące, nominalne projektujące, czy sprawozdawcze. Będą to jednak definicje nie wykluczające się wzajemnie, a jeżeli - to tylko postulatywnie, i nie mogące pretendować do "prawa" wyłączności; dlatego można zakładać, że spór o jedną definicję organu w obecnym stanie prawnym, może zakończyć się tylko bezwynikowo, i to niezależnie od ilości i uwagi wytyczonych argumentów. Natomiast każda definicja "organu" może być użyteczna pod warunkiem, że będzie świadomym zabiegiem metodologicznym, abstrakcją służącą wyraźnie określonym celom poznawczym; budowana w celu przeciwstawienia jej innym definicjom, rozszerzy tylko krąg dyskutantów.

Brak jednolitego aktu normatywnego regulującego stosunki między ministrem i ministerstwem uniemożliwia zajęcie stanowiska wobec kwestii co należy rozumieć przez ministerstwo jako organ państwowy, przed uprzednim zapoznaniem się z aktami prawnymi, decydującymi o powstaniu ministerstwa i określającymi sposób jego funkcjonowania.

Dla powstania i istnienia ministerstwa jako instytucji, jednostki organizacyjnej, podstawowe znaczenie ma ustawa o utworzeniu urzędu ministra.

Ustawa o utworzeniu urzędu ministra nie zawiera wzmianki o ministerstwie, ani o jego utworzeniu, ale też nie definiuje nazwy "urząd" ^{25/}. Przy nie dość ostrym zakresie znaczeniowym tej nazwy w języku naturalnym ^{26/}, uzasadnionym może być poglądy, że ustawa o utworzeniu urzędu ministra oznacza powołanie jednoosobowego, naczelnego organu administracji państwowej oraz jednoczesne wyposażenie go w niezbędne zasoby osobowe i rzeczowe, zapewniające realizację ustawa określonych zadań przez powołany organ, a co najmniej - stwarza podstawę prawną do takiego wyposażenia.

Ustawy o utworzeniu urzędu ministra są aktami normatywnymi bardzo ogólnymi, lakonicznymi; ogólnie też i tylko z punktu widzenia przedmiotowego określają zakres działania ministrów.

Do wyjątków należą postanowienia ustaw, określające rodzajowo jednostki organizacyjne, nad którymi minister sprawuje nadzór lub kierownictwo ^{27/}.

Każda ustawa o utworzeniu urzędu ministra ustanawia dla Rady Ministrów upoważnienie do określenia w drodze rozporządzenia szczegółowego zakresu działania danego ministra.

Rozporządzenia Rady Ministrów w sprawie szczegółowego zakresu działania ministrów nie zawierają, podobnie, jak ustawy, wzmianek o ministerstwie ^{28/}. Rozwijając postanowienia ustaw w przedmiocie zakresu działania ministrów, rozporządzenia, podobnie jak ustawy, określają zakres działania ministrów z punktu widzenia przedmiotowego. Wśród rodzajów zadań ministrów wymienia się m.in. nadzór nad przedsiębiorstwami, sjednoczeniami, jednostkami

zaplecza naukowo-badawczego i technicznego, oraz innymi organizacjami gospodarczymi, bezpośrednio mu podporządkowanymi 29/. Do wyjątków należą przypadki, gdy Rada Ministrów rozporządzeniem w sprawie zakresu działania ministra określała imiennie jednostki organizacyjne bezpośrednio podporządkowane ministrowi 30/.

Chociaż ustawę o utworzeniu urzędu ministra trzeba uznać za akt konstytucyjny dla ministerstwa, a rozporządzenie w sprawie szczegółowego zakresu działania ministra za bardzo ważny akt normatywny, z punktu widzenia przedmiotowego podziału zadań między członków Rady Ministrów, to jednak wobec faktu, że obydwa te rodzaje aktów nie poświęcają w ogóle uwagi ministerstwu, a nawet nie zawierają o nim wzmianki, aktem podstawowym dla organizacji ministerstwa jest uchwała Rady Ministrów w sprawie nadania statutu ministerstwu oraz sam statut ministerstwa, stanowiący załącznik do takiej uchwały 31/.

Uchwały Rady Ministrów w sprawie nadania statutów ministerstwom nie są oparte o podstawę prawną wyższego rzędu, o delegację ustawową, lecz są wydawane w związku z odpowiednią ustawą o utworzeniu urzędu ministra i rozporządzeniem w sprawie szczegółowego zakresu jego działania 32/. Uchwały Rady Ministrów w sprawie nadawania statutów ministerstwom można określić jako uchwały samoistne, ale mieszczące się w ramach ogólnej, konstytucyjnej kompetencji tego organu, np. w zakresie zapewnienia wykonania ustaw, o czym mowa w art. 32 pkt 4 Konstytucji.

Podobnie jak uchwały tak i statuty ich mocą nadawane są aktami bardzo związłymi, regulującymi tylko nieliczne zagadnienia. Do postanowień powtarzających się w uchwałach Rady Ministrów

o nadaniu statutów ministerstwu jest upoważnienie i zobowiązanie ministra do nadania ministerstwu regulaminu organizacyjnego, w oparciu o statut, oraz upoważnienie ministra do dokonywania w uzasadnionych przypadkach, łączenia lub przekształcania departamentów lub innych równorzędnych komórek organizacyjnych, wymienionych w statucie ministerstwa, przy jednoczesnym zobowiązaniu ministra do powiadamiania Rady Ministrów o dokonanych zmianach.

Tak więc ministrowi przyznaje się uprawnienia do regulowania organizacji ministerstwa w zakresie nie określonym statutem i w ramach tego zakresu, a upoważnienia te w części dotyczącej łączenia lub przekształcania departamentów lub innych równorzędnych komórek organizacyjnych ministerstwa, wymienionych w statucie, wykonuje on pod nadzorem Rady Ministrów.

Statuty określają ministerstwo mianem organu wykonawczego ministra ^{33/}, albo mianem urzędu ministra ^{34/}, działającego zgodnie z zarządzeniami i poleceniami ministra i pod jego nadzorem ^{35/}.

Statuty zawierają postanowienia, że minister wykonuje swoje funkcje kierownicze przy pomocy podsekretarzy stanu i dyrektorów departamentów /kierowników równorzędnych komórek organizacyjnych/. Niejednolicie określają statuty przedmiot odniesienia funkcji kierowniczych ministerstwa.

Tak np. spotyka się postanowienia, że minister przy pomocy ww. osób kieruje ministerstwem ^{36/}, albo że przy pomocy tych osób kieruje resortem ^{37/}.

Statuty ustanawiają przy ministerstwach organy kolegialne o charakterze opiniodawczym i doradczym, upoważniając ministrów do ustalenia ich składu osobowego, organizacji i trybu działa-

-nia lub odaykając w tej materii do przepisów odrębnych. Statuty zawierają również ogólne upoważnienia dla ministrów do powoływania, w zależności od potrzeb, innych, nie wymienionych w statucie, kolegialnych organów doradczych i opiniotwórczych. Zagadnienia te bardziej szczegółowo omówione zostały odrębnie. Do wyjątków należą postanowienia statutów określające zakres działania ministerstwa z punktu widzenia przedmiotowego. Postanowienia tego rodzaju są powtórzeniem postanowień odpowiedniego rozporządzenia o szczegółowym zakresie działania ministra^{38/}. Jeżeli chodzi o ministerstwo jako jednostkę organizacyjną, instytucję, to poza przepisami dotyczącymi ministra i działających przy nim organów kolegialnych, statut określa tylko najogólniej nazwy wchodzących w skład ministerstwa departamentów i komórek równorzędnych np. gabinet ministra, nie precyzując bliżej ani ich zakresu, ani zasad działania. W tym względzie pozostawia się całkowitą swobodę ministrowi, który może te kwestie regulować według swego uznania, na podstawie wspomnianego, ogólnego upoważnienia statutowego do nadania ministerstwu regulaminu organizacyjnego.

Osobliwością statutów ministerstw, widoczną szczególnie w przypadku resortów gospodarczych, jest okoliczność, że określają one nie tylko zasady organizacji ministerstwa jako wyodrębnionej jednostki organizacyjnej, ale w istocie określają ramowo strukturę organizacyjną resortu, działu administracji państwowej, obejmującego ogół jednostek podporządkowanych organizacyjnie ministrowi. Co prawda statuty wymieniają z nazwy tylko jednostki organizacyjne, nad którymi minister sprawuje bezpośredni nadzór, np. sjednoczenia, ale wobec istnienia prawen określonych trwałych więzi organizacyjnych między bezpośrednio

przez ministra nadzorowanymi organizacjami i jednostkami wchodzącymi w skład tych organizacji teza, że statut ministerstwa jest przynajmniej w pewnym sensie statutem resortu jest uzasadniona.

Na taki sposób oceny statutu ministerstwa wskazują również w pewnym stopniu spotykane, wyżej wspomniane, postanowienia statutów, że minister kieruje resortem.

Dopełnieniem postanowień statutowych o jednostkach organizacyjnych podporządkowanych bezpośrednio ministrowi jest upoważnienie ministra do aktualizowania wykazu tych jednostek, stosownie do zachodzących zmian. Te postanowienia statutu ministerstwa podobne są do postanowień statutów zjednoczeń z tym tylko, że określając jednostki organizacyjne podległe ministrowi nie zawierają postanowień regulujących stosunki między tymi jednostkami a ministrem i na odwrót, tak jak statuty zjednoczeń regulują stosunki zjednoczenia z wchodzącymi w jego skład przedsiębiorstwami 39/.

Zmiany w składzie podporządkowanych bezpośrednio ministrowi jednostek organizacyjnych następować mogą w wyniku powoływania, likwidacji lub łączenia tego rodzaju jednostek przez ministra, lub Radę Ministrów, na podstawie ogólnie obowiązujących przepisów 40/ oraz mogą być wynikiem zmian dokonywanych w organizacji naczelnych organów administracji państwowej, w trybie ustaw szczególnych 41/. Zdarzają się przypadki, że Rada Ministrów mocą uchwały samoistnej dokonuje zmian w składzie podporządkowanych ministrom jednostek organizacyjnych, dokonując odpowiednich przesunięć między resortami; wiąże się to z koniecznością stworzenia warunków dla rozwoju określonej produkcji,

a towarzyszą temu dość daleko idące zmiany w strukturze organizacyjnej samego ministerstwa^{42/}.

Charakteryzując najogólniej statut ministerstwa można go określić mianem aktu normatywnego^{43/}. Dotyczy on co prawda jednego ministerstwa, ale jego postanowienia nie są ograniczone w czasie, a stanowiąc o ministrze, podsekretarzach stanu, czy dyrektorach departamentu, czynią to w sposób impersonalny, w oderwaniu od osób konkretnie sprawujących te funkcje. Indywidualizacja postanowień statutu ma charakter rodzajowy, a nie konkretny, personalny.

W świetle dotychczasowych uwag o statucie ministerstwa wyłania się godny rozważenia i ewentualnego zbadania problem celowości nadawania statutów resortom, niezależnie od statutów nadawanych ministerstwu, albo łącznie z nimi. W hierarchii omówionych aktów, dotyczących urzędu ministra, dopiero statut określa ramy organizacyjne resortu, imienne wskazując jednostki podporządkowane bezpośrednio ministrowi. Nie chodzi przy tym tylko o to, by statut ministerstwa dotyczył spraw organizacyjnych jednostki noszącej nazwę ministerstwo, by jego nazwa odpowiadała zakresowi treści, chociaż i to nie jest bez znaczenia, ale o sprawy znacznie ważniejsze. Trwający proces doskonalenia gospodarki i państwa obejmuje różne dziedziny działalności, m.in. prawodawstwo. Nie wymaga dowodów twierdzenie, że kierunkiem zmian na tym odcinku jest dążenie do zapewnienia spójności, jasności, przejrzystości systemu prawa, do przeswyciężenia inflacji przepisów prawnych, nadmiernej szczegółowości rozwiązań normatywnych, oraz zapobiegania zbyt częstym zmianom, albo inaczej, zapewnienia większej stabilności

materiału normatywnego. Kierunki te, jako wskazania ogólne są dostatecznie wyraźne, orientujące, ale przy próbach konkretyzacji niezbyt instruujące. Konkretnie, odcinkowe rozwiązania normatywne dla spełnienia swej roli regulującej muszą być optymalnie dostosowane do potrzeb praktyki, której mają służyć, a z tego punktu widzenia zarówno stopień szczegółowości rozwiązań normatywnych jak i stabilności przepisów prawnych mogą zależnie od materii, której dotyczą, wykazywać daleko idące i uzasadnione różnicowanie. Dotyczy to w szczególności stosunków w systemie zarządzania gospodarczego. Tak np. wydaje się możliwe ustawowe określenie struktury organizacyjnej resortu, gdyż ta struktura jest środkiem do realizacji celów, zadań i w zależności od potrzeb bieżących musi być kształtowana, modyfikowana. To sprawia, że jednostki organizacyjne bezpośrednio podporządkowane ministrowi wyznacza statut ministerstwa, a nie inny akt normatywny, akt wyższego rządu. Podobnie jak struktura organizacyjna, tak samo stosunki wzajemne między organem naczelnym a organizacjami podporządkowanymi, zakres samodzielności tych organizacji i ingerencji organu naczelnego w ich sprawy mogą w sposób uzasadniony różnić się znacznie, zależnie od branży, działu, czy gałęzi gospodarczej. Za tezę tą przemawia trwający proces weryfikacji zasad nowego systemu ekonomiczno-finansowego w jednostkach inicjujących, zasad dostosowanych do specyfiki branżowej, do charakteru działalności tych jednostek. Konieczność zerwania ze schematyzmem rozwiązań normatywnych w zakresie obrotu gospodarczego, w systemie zarządzania gospodarczego, zdaje się pozostawać w sprzeczności z postulatem ogólności, zawartości i stabilności systemu prawa. Przewyciężenie tej sprzeczności na omawianym odcinku wydaje się możliwe przez ustawowe określanie najogólniejszych

zasad funkcjonowania organizacji gospodarczych i ich stosunków z naczelnym organem, któremu podlegają, a regulowanie kwestii szczegółowych przy pomocy statutów, nadawanych resortom. Statut resortowy byłby instrumentem prawnym dostatecznie elastycznym, by zasady nim określone mogły być dostosowane do potrzeb i specyfiki poszczególnych resortów, jak i do zmian w zasadach funkcjonowania każdego resortu z osobna, bez potrzeby dokonywania zmian w przepisach prawnych ogólnie obowiązujących.

Jak już wspomnieliśmy, statut określa tylko bardzo ogólnie zasady organizacji ministerstwa, toteż poprzestanie na tych zasadach, nawet przy licznej i zdolnej kadrze oraz najlepszych środkach rzeczowych, nie zapewniłoby właściwego ich powiązania, prawidłowego rozmieszczenia środków i założenia zadań, a nade wszystko należytego skoordynowania działań, dlatego m.in. Rada Ministrów, nadając statut, upoważnia ministra do nadania ministerstwu regulaminu organizacyjnego.

Niejednolita jest praktyka jeżeli chodzi o formę, aktu mocą którego minister nadaje ministerstwu regulamin organizacyjny. Regulamin nadawany bywa zarządzeniem ministra, albo jego decyzją ^{44/}. Jeżeli chodzi o problematykę, której dotyczą regulaminy, to można w jej ramach wyodrębnić trzy podstawowe grupy zagadnień. Należą do nich: struktura organizacyjna w sensie statycznym, podział czynności /zakres uprawnień i obowiązków / oraz tryb działania.

W pierwszej grupie zagadnień regulamin określa nazwy i rodzaje podstawowych komórek organizacyjnych, którymi są departamenty i inne komórki równorzędne, oraz wyznacza przedmiotowe ich zakresy działania. Komórki podstawowe mogą mieć strukturę bezwydziałową, dzielić się na wydziały albo posiadać strukturę

o charakterze mieszanym. Ich dyrektorzy /dyrektorzy departamentów/ upoważniani są przez ministra do określania szczegółowego zakresu działania wydziałów i stanowisk pracy wchodzących w skład departamentów, ale utworzenie w departamencie nowego wydziału, nie przewidzianego regulaminem może nastąpić, pod określonymi warunkami, tylko za zgodą ministra. Określony regulaminem zakres działania departamentu ma charakter względny, gdyż regulaminy zawierają postanowienia nadzadające na departamenty obowiązek opracowywania zagadnień nie objętych ich regulaminowym zakresem działania, lecz zleconych doraźnie przez ministra lub podsektetarzy stanu.

W ramach przedmiotowo określonego zakresu działania regulaminy ustalające dla dyrektorów departamentów /lub departamentów/ zakres obowiązków i uprawnień, stanowiąc np., że dyrektorzy departamentów upoważnieni są do wydawania wytycznych oraz wyjaśnień do przepisów wydawanych przez ministra i inne organy nadrzędne, reprezentowania ministerstwa w sprawach wynikających z zakresu działania departamentu, udzielania organom i instytucjom centralnym wyjaśnień i opinii co do spraw prowadzonych przez departament itp.^{45/}. Podobnie jak względny charakter ma zakres działania departamentu, tak i określony regulaminem zakres uprawnień dyrektora departamentu nie jest wyczerpujący, gdyż w myśl postanowień regulaminu, może on posiadać również inne szczególne uprawnienia, przyznane odrębną decyzją ministra. Wiele uwagi poświęca się w regulaminach sprawopisywania pism, przy czym nie ma w tym zakresie rozwiązań szablonowych, schematycznych. Z wyłączeniem przypadków przewidzianych odrębnymi przepisami, przyjmuje się zasadę jednoosobowego podpisywania pism. W niektórych przypadkach

regulamin zastrzega, że decyzje i pisma wyrażające stanowisko w zasadniczych sprawach lub inne o znaczeniu ogólnym oraz pisma do ministrów, podsekretarzy stanu, generalnych dyrektorów itp. podpisuje minister lub podsekretarz stanu^{46/}, wg innych - tego rodzaju pisma podpisywać może również dyrektor departamentu^{47/}. W granicach posiadanych uprawnień dyrektor departamentu może upoważnić swego zastępcę, naczelników wydziałów i innych samodzielnych pracowników do podpisywania określonych pism. Szczegółowość regulacji tej problematyki jest niekiedy bardzo daleko idąca czego ilustracją może być postanowienie regulaminu, że każdy pracownik przygotowujący projekt załatwienia sprawy w formie pisma /decyzji ostatecznej/ zaopatruje go na kopii swym podpisem lub ustalonym skrótem, umieszczonym z lewej strony kopii pisma, pod tekstem^{48/}. Ma to zapewne na celu ułatwienie ustalenia odpowiedzialności pracownika na wypadek nieprawidłowego załatwienia sprawy.

Regulamin organizacyjny ministerstwa nie określa zakresu obowiązków i uprawnień podsekretarza stanu; zagadnienia te regulują minister odrębnym aktem^{49/}. Na uwagę zasługuje sposób tej regulacji.

Zakres działania podsekretarza stanu określony jest według kryterium przedmiotowego i podmiotowego. Przedmiotowo minister ustala dziedzinę, w której podsekretarz stanu kieruje całokształtem zagadnień, np. ekonomika, technika, nauka, inwestycje, obrotowy z zagranicą itp. Z punktu widzenia podmiotowego ustala natomiast, nad którymi komórkami funkcjonalnymi /departamentami itp/, ministerstwa sprawuje nadzór dany podsekretarz stanu. Niezależnie od tego minister, zastrzegając dla siebie zwierzchnictwo nad jednostkami organizacyjnymi bezpośrednio mu moca

statutu podporządkowanymi i sprawowanie tego zwierzchnictwa przy pomocy całego organizacyjnego aparatu ministerstwa, powierza poszczególnym podsektetarzom stanu sprawowanie bieżącego nadzoru nad pracą tego rodzaju jednostek organizacyjnych, określonych imiennie bądź rodzajowo.

Trzecią podstawową grupą zagadnień, których dotyczą postanowienia regulaminów to tryb działania, zasady wykonywania pracy przez aparat ministerstwa. Postanowienia te nie stanowią wysoce sformalizowanej, szczegółowo rozwiniętej, kompleksowej procedury, lecz dotyczą tylko niektórych elementów procesu pracy. W sformułowaniach regulaminów wielokrotnie podkreśla się jedność i jednolitość ministerstwa, jako aparatu wykonawczego ministra, czy też kolektynu pracowników, który pod jego kierownictwem dążyć ma do optymalnego wykonywania zadań resortu. Zapewnienie sprawności działania tego kolektynu wymaga jednak podziału zadań, odpowiadającej im specjalizacji, a potrzeba ta znajduje formalno-organizacyjny wyraz w podziale tego aparatu na komórki funkcjonalne, np. departamenty. Konsekwencją tego podziału jest formowanie się w jego ramach wyspecjalizowanych zespołów, mniejszych kolektynów pracowniczych, które przejawiać mogą w działaniu, z różnych zresztą względów, tendencje separatystyczne, swoisty partykularyzm, utrudniający lub nawet uniemożliwiający należyte załatwianie spraw, których problematyka bywa niekiedy złożona, a prawidłowe ich załatwianie wymaga współdziałania kilku, niekiedy wielu komórek funkcjonalnych ministerstwa.

Aby zapobiegać trudnościom tego rodzaju, regulaminy nakładają na departamenty obowiązek współdziałania o ile sprawa wiąże się z zakresem ich działania lub uzgadniania sposobu jej załatwiania, o ile wymaga łącznego ich działania. W spra-

wach, których załatwienie wymaga współdziałania departamentów ustala się t.n.w. departament wiodący, odpowiedzialny za załatwienie danej sprawy. Jest nim ten departament, którego regulaminem określony zakres działania obejmuje głównie zagadnienia lub przeważającą część zagadnień występujących w danej sprawie. Wiodąca rola departamentu może również wynikać z doraźnie otrzymanego od ministra lub podsekretarza stanu polecenia załatwienia danej sprawy. Departament nie może wprawdzie wydawać poleceń innym departamentom, ale ma prawo żądać od nich należytej współpracy, dostarczenia danych i materiałów niezbędnych do wykonywania zadań, w granicach swojego zakresu działania. Określenie zasad współdziałania departamentów może w szeregu przypadków okazać się niewystarczające dla zapewnienia należytej ich współpracy, dlatego regulaminy wprowadzają swoiste rozjemstwo w sprawach spornych. Regulamin upoważnia jeden z departamentów do rozstrzygania sporów kompetencyjnych pomiędzy departamentami, w oparciu o zasady ustalone regulaminem organizacyjnym ministerstwa. W przypadku wydziałowej struktury organizacyjnej departamentu, analogiczne zasady współdziałania wydziałów może ustalić dyrektor departamentu, jeżeli wydany przez ministra regulamin organizacyjny ministerstwa upoważnia go do uregulowania organizacji departamentu. Niezależnie od tych ogólnych postanowień dotyczących współdziałania komórek funkcjonalnych ministerstwa, spotyka się niekiedy w szczególności unormowany tryb załatwiania spraw określonego rodzaju, np. tryb usgadzania i opracowywania projektów aktów normatywnych^{50/}.

W podsumowaniu przeglądu problematyki struktury organizacyjnej ministerstwa można najogólniej stwierdzić, że poczynając od ustawy o utworzeniu urzędu ministra struktura ta kształtowa-

-na jest jakby metodą kolejnych przybliżeń. Najogólniej ramową strukturę tę określa statut nadawany przez Radę Ministrów. Podstawowe znaczenie ma nadawany przez ministra regulamin organizacyjny. Szczegóły struktury departamentów /komórek równorzędnych/ mogą ustalać dyrektorzy departamentów, ale tylko za wiedzą i zgodą ministra.

Regulaminy zakładają dużą elastyczność struktur organizacyjnych, co wyraża się najpełniej możliwością wydziałowej lub bezwydziałowej organizacji departamentów. Przy przyjętej w regulaminach zasadzie jednoosobowego kierownictwa, według której na czele każdej komórki organizacyjnej stoi jeden kierownik, a każdy pracownik podlega bezpośrednio tylko jednemu przełożonemu, od którego otrzymuje polecenia służbowe i przed którym odpowiada za wykonanie zadań ^{51/}, pozwala to na kształtowanie wysokości struktury organizacyjnej ministerstwa w sposób sprzyjający optymalnie obiegowi informacji w układach pionowych. Optymalizacji współdziałania i obiegu informacji w układach poziomych służą określone regulaminem zasady współpracy komórek organizacyjnych przy rozwiązywaniu szczególnych problemów, czy ułatwianiu spraw wymagających współdziałania. Celowi temu służy określony sposób rozstrzygnięcia sporów kompetencyjnych między komórkami funkcjonalnymi, przewidziane regulaminami szerokie możliwości powoływania, niezależnie od istniejących struktur organizacyjnych, zespołów, grup roboczych i komisji do wykonywania zadań szczególnych, nie należących do regulaminowych zakresów działania istniejących komórek itp. ^{52/}.

Przysługujący ministrowi z mocy statutu szeroki zakres swobody w kształtowaniu struktury organizacyjnej ministerstwa czyni z tej struktury narzędzie elastyczne, pozwalające ministrowi

dostosowywać ją w sposób optymalny do zmieniających się warunków działania i zadań, by w każdych okolicznościach służyć mogła najlepiej celom, dla osiągnięcia których utworzono ministerstwo.

Nadanie regulaminu organizacyjnego przez ministra, wobec lakoniczności sformułowań statutu, jest aktem koniecznym dla organizowania ministerstwa, jest warunkiem możliwości jego działania.

Minister jako kierownik ministerstwa jest z tego punktu widzenia koniecznym elementem składowym tej instytucji, dlatego określenie ministerstwa mianem organu, czy naczelnego organu administracji państwowej ma i może mieć sens tylko wówczas, gdy przez określenie to rozumie się cały zespół pracowników tej instytucji, łącznie z ministrem, wraz z zasobami używanymi przez nich w działaniu ^{53/}.

Najogólniej strukturę wewnętrzną ministerstwa można scharakteryzować jako prawny ośrodek kierowania aparatem wykonawczym, przydanym ministrowi, celem umożliwienia mu realizacji zadań określonych ustawą o utworzeniu urzędu ministra; w granicach określonych statutem ministerstwa i Konstytucją, Rada Ministrów sprawuje nadzór nad sposobem wykorzystywania tego środka przez ministra.

Przypisy

- 1/ Por.np. W. Dawidowicz: "Zagadnienia teorii organizacji i kierowania w administracji", PWN, Warszawa 1972, s.32, Iserzon E., Prawo administracyjne, Wyd.Prawa.Warszawa 1968, s. 76; Łopatka A., "Wstęp do prawoznawstwa, PWN, Warszawa 1968, s. 125 i n.; Starościak J., "Prawo administracyjne, PWN, Warszawa 1975, s. 50 i n.
- 2/ Por.np. A. Łopatka op.cit. s.130 Iserzon E., op. cit. s. 76, Jaroszyński M., Zimmermann M. Brzeziński W., "Polskie prawo administracyjne - część ogólna, PWN, Warszawa 1956, s. 168 i n.
- 3/ Jaroszyński M.: "Z problematyki teorii organów państwowych, "Państwo i Prawo" 1956, s. 7, s. 111-120; Także w cyt. pracy zbiorowej: "Polskie prawo administracyjne" s. 198.
- 4/ Zakrzewski W. "Na marginesie artykułu prof. S. Rozmaryna "O rozszerzeniu uprawnień ministrów w Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej", "Państwo i Prawo" 1956, z.5-6, s. 983-993.
- 5/ S. Rozmaryn, O rozszerzeniu uprawnień ministrów w Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej, "Państwo i Prawo" 1956, z. 3, s. 422-462.
- 6/ A.Burda ,Polskie prawo państwowe Wyd.II, PWN, Warszawa 1965, s. 292.
- 7/ Por. W. Sokolewicz: Przedstawicielstwo i administracja w systemie rad narodowych PRL, Ossolineum, Wrocław - Warszawa - Kraków 1968, s.274.
- 8/ Por.np. Z. Rybicki : Administracja gospodarcza europejskich krajów RWPG, Ossolineum, Wrocław - Warszawa - Kraków - Gdańsk 1975, s.167; W. Sokolewicz op.cit. s.274.

- 9/ Per.np. W. Dawidowicz : Zagadnienia ustroju administracji państwowej w Polsce PWN, Warszawa 1970, s. 68 i n.;
J. Trzciński : Pojęcie Konstytucyjnego organu państwa socjalistycznego, Ossolineum, Wrocław - Kraków - Gdańsk 1974, s.18 i n.
- 10/ Zwłaszcza wymienionej w poz. 3-9.
- 11/ J. Trzciński : op. cit., s. 54.
- 12/ M. Jaroszyński : Z problematyki teorii organów..., s.115.
- 13/ Per. Z. Ziemiński, Logiczne podstawy prawoznawstwa, Wyd. Prawn., Warszawa 1966, s. 151 i n.
- 14/ Per. J. Trzciński, op. cit., s. 51.
- 15/ Per. Słownik wyrazów obcych, PIW, Warszawa 1958, s. 480,
W. Kepaliński: Słownik wyrazów obcych i zwrotów obcojęzycznych, W.P., Warszawa 1967, s. 541; Słownik wyrazów obcych PWN, Warszawa 1971, s. 533.
- 16/ Per. M. Rybicki: Sądy społeczne w europejskich państwach socjalistycznych, Wyd. Prawn., Warszawa 1974, s.7.
- 17/ Per. Z. Rybicki: op. cit., s. 79.
- 18/ Per. A. Łopatka, op. cit., s. 131.
- 19/ Per. Iserzen E., op.cit., s. 78.
- 20/ Per.np. J. Stareściak: op. cit., s. 55. E. Iserzen op. cit., s. 77 - 78.
- 21/ Per. S. Rozmaryn: op., sit., s. 433.
- 22/ Per. np. §51 rozporządzeń RM wymienionych w poz. 28.
- 23/ MP 1970r, Nr 29, poz. 240.

- 24/ Uchwała Nr 891 RM z 19.XI.1955r w sprawie kolegów w naczelnym organach administracji państwowej, MP z 1956r, Nr 8, poz. 107.
- 25/ Por. np.: a/ ustawę z 22.III.1957r o zmianach w organizacji i zakresie działania naczelnym organom administracji państwowej w niektórych gałęziach przemysłu, budownictwa i komunikacji, Dz.U. Nr. 17, poz. 86; mocą tej ustawy /art.1/ m.in. połączone urzędy Ministra Hutnictwa i Ministra Przemysłu Maszynowego w jeden urząd Ministra Przemysłu Ciężkiego;
- b/ ustawę z 25.II.1964r. o zmianach w organizacji i zakresie działania naczelnym organom administracji państwowej w dziedzinie budownictwa i planowania przestrzennego, Dz.U. Nr 8, poz. 49; mocą tej ustawy /art.1/ włączono zakres działania zniesionego Komitetu Budownictwa Urbanistyki i Architektury do zakresu działania Ministra Budownictwa i Przemysłu Materiałom Budowlanych;
- c/ ustawę z 21.XI.1967r o utworzeniu urzędu Ministra Przemysłu Maszynowego, Dz.U. Nr 43. poz. 215; mocą tej ustawy /art.3/ zakres działania utworzonego urzędu M.P.M. wydzielono z zakresu dotąd istniejącego i nadal utrzymanego urzędu Ministra Przemysłu Ciężkiego;
- d/ ustawę z 29.III.1972r, o utworzeniu urzędu Ministra Gospodarki Terenowej i Ochrony Środowiska, Dz. U. Nr 11, poz. 77;
- e/ ustawę z 29.III.1972r, o utworzeniu urzędu Ministra Handlu Wewnętrznego i Usług, Dz.U. Nr 11, poz. 74;
- f/ ustawę z 10.IV.1974r, o utworzeniu urzędu Ministra Handlu Zagranicznego i Gospodarki Morskiej, Dz.U. Nr 13, poz. 78.
- 26/ Por. np. Leksykon PWN, Warszawa 1973, s. 1235.
- 27/ Por.np. art. 2 ustawy, wymienionej w poz. 25 b/.
- 28/ Por. np.: a/ roz. RM z 25.II.1964r w sprawie szczegółowego zakresu działania Ministra Budownictwa i Przemysłu Materia-

łów Budowlanych, Dz.U. Nr 8, poz. 52;

b/ resp. RM z 21.XI.1967r w sprawie zakresu działania Ministra Przemysłu Ciężkiego, Dz.U. Nr 43, poz. 216;

c/ resp. RM z 21.XI.1967r ,w sprawie zakresu działania Ministra Przemysłu Maszynowego, Dz.U. Nr 43, poz. 217;

d/ resp. RM z 23.VI.1972r , w sprawie szczegółowego zakresu działania Ministra Gospodarki Terenowej i Ochrony Środowiska, Dz.U. Nr 28, poz. 200, sm.1973r, Nr 51, poz. 287;

e/ resp. R.M. z 2.VI.1972r, w sprawie szczegółowego zakresu działania Ministra Handlu Wewnętrznego i Usług, Dz.U. Nr 26, poz. 185, sm.1974r, Nr 28, poz. 160;

f/ resp. RM z 24.IV.1974r w sprawie szczegółowego zakresu działania Ministra Handlu Zagranicznego i Gospodarki Morskiej, Dz. U. Nr 17, poz. 93.

29/ Por. np. §5 resp., wymienionego w poz. 28d/ i § 5 rozp. wymienionego w poz. 28g/.

30/ Przypadek taki miał miejsce w 1967r, kiedy na podstawie ustawy, wymienionej w poz. 25c/, dokonano podziału resortu przemysłu ciężkiego, a Rada Ministrów rozporządzeniami, wymienionymi w poz. 28b/ i c/, określiła imiennie, nad którymi jednostkami organizacyjnymi sprawuje nadzór Minister Przemysłu Ciężkiego, a nad którymi Minister Przemysłu Maszynowego.

31/ Por. np.: a/ statut Ministerstwa Budownictwa i Przemysłu Materiałów Budowlanych, stanowiący załącznik do uchwały RM Nr 326/68 z 20.XI.1968r, w sprawie nadania statutu Ministerstwa B.i P.M.B. /nie publikowane/;

b/ statut Ministerstwa Gospodarki Terenowej i Ochrony Środowiska, stanowiący załącznik do uchwały Nr 175/72 RM z 23.VI.1972r, w sprawie nadania statutu Ministerstwu G.T.i O.Sr.. /nie publikowana/;

c/ statut Ministerstwa Handlu Wewnętrznego i Usług, stanowiący załącznik do uchwały Nr 143/72 RM z 2.VI.1972r.,

w sprawie nadania statutu Ministerstwu H.W.i U. /nie publikowana/;

d/ statut Ministerstwa Przemysłu Maszynowego, stanowiący załącznik do uchwały Nr 273/68 RM z 20.VIII.1968r w sprawie nadania statutu Ministerstwu P.N. /nie publikowana/

- 32/ Tak np. w preambule uchwały Nr 273 RM, wym. w poz. 31 d/, można przeczytać, że wydaje się ją w związku z ustawą z dnia 21.VII.1967r., wym. w poz. 25 c/ i rozporządzeniem RM, wym. w poz. 28 c/; w preambule uchwały Nr 326/68 RM, wym. w poz. 31 a/, powołano się na związek z ustawą z 25. II.1964r., wym. w poz. 25 b/ i rozporządzeniem wym. w poz. 28a/ itp.
- 33/ Per. np. § 1 statutu, wymienionego w poz. 31 b/.
- 34/ Per. np. § 2 statutu, wymienionego w poz. 31 d/.
- 35/ Per. postanowienia statutów, wymienionych w poz. 31.
- 36/ Tak np. stanowi § 2 statutu, wym. w poz. 31 b/.
- 37/ Per. np. § 2 statutu, wym. w poz. 31 a/.
- 38/ Per. np. §§ 3-6 statutu, wymienionego w poz. 31 a/.
- 39/ Per. np. §7 uchwały Nr 383 RM z 7.XII.1966r, w sprawie zasad organizacji i funkcjonowania zjednoczeń przemysłowych, MP Nr 69, poz. 327.
- 40/ Np. na podstawie przepisów art. 4, 18, 19 dekretu z 26.X.1950 o przedsiębiorstwach państwowych, tekst jednolity w Dz.U. z 1960r., Nr 18, poz.111.
- 41/ Per. np. ustawy wymienione w poz. 25 a/ i b/.
- 42/ Tak np. mocą uchwały Nr 156/73 RM z 6.VII.1973r w sprawie organizacji i rozwoju przemysłu maszyn dla rolnictwa, przemysłu spożywczego, handlu i gastronomii /nie publikowa-

na/, w Ministerstwie Przemysłu Maszynowego wyodrębniono "pion" d.s. rozwoju tego przemysłu. Zobowiązano Ministra do powierzenia kierownictwa "pionem" pierwszemu zastępcy do spraw "pionu". Dla potrzeb pionu w Ministerstwie utworzono trzy nowe departamenty: rozwoju i techniki, inwestycji, oraz planowania, produkcji i obrotu /§ 1 ust. 4 i 5 uchwały/. W skład "pionu" włączone imiennie wymienione jednostki organizacyjne z resortu przemysłu maszynowego, ale również z resortu przemysłu spożywczego i skupu oraz z resortu handlu wewnętrznego i usług /§ 1 ust. 2 pkt 1-3 uchwały/.

43/ Por. J. Starościak: Podstawy prawne działania administracji PWN, Warszawa 1973r., s.99.

44/ Por. np.: a/ regulamin organizacyjny Ministerstwa Budownictwa i Przemysłu Materiałów Budowlanych, nadany decyzją Nr 34 Ministra B. i P.M.B. z 12.VII.1972r. w sprawie nadania regulaminu organizacyjnego Ministerstwu B. i P.M.B. /nie publikowana/;

b/ regulamin organizacyjny Ministerstwa Gospodarki Terehowej i Ochrony Środowiska, nadany zarządzeniem Nr 38 Ministra G.T.i O.Sr. z 21.VI.1973r., w sprawie ustalenia regulaminu organizacyjnego Ministerstwa G.T.i O.Sr. /nie publikowane/;

c/ regulamin organizacyjny Ministerstwa Handlu Wewnętrznego i Usług, nadany decyzją Nr 3/OR Ministra H.W.i U. z 1.II.1975r. w sprawie nadania regulaminu organizacyjnego Ministerstwu H.W.i U. /nie publikowane/;

d/ regulamin organizacyjny Ministerstwa Przemysłu Maszynowego, nadany zarządzeniem Nr 80/Org/69 Ministra P.M. z 1.I.1969r., w sprawie nadania regulaminu organizacyjnego Ministerstwu P.M. /nie publikowane/.

45/ Por. np. § 9 regulaminu, wymienionego w poz. 43 b/, oraz § 13 regulaminu, wymienionego w poz. 43 d/.

- 46/ Por.np. § 9 regulaminu, wymienionego w poz. 43 b/, oraz § 13 regulaminu, wymienionego w poz. 43 d/.
- 47/ Por.np. część I, ust.4.2. regulaminu, wymienionego w poz. 43 a/.
- 48/ Por. np. część I ust. 4.2.8. regulaminu, wymienionego w poz. 43 a/, oraz § 13 ust. 11 regulaminu, wymienionego w poz. 43 d/.
- 49/ Por. np. decyzję Nr 44 Ministra Budownictwa i Przemysłu Materiałów Budowlanych z 24.XI.1973r., w sprawie podziału kompetencji w kierownictwie Ministerstwa /nie publikowana/.
- 50/ Np. wg § 21 regulaminu, wymienionego w poz. 43 b/.
- 51/ Por. np. część I ust. 4.1.3. regulaminu, wymienionego w poz. 43 a/ i § 15 ust. 2 regulaminu, wymienionego w poz. 43 d/.
- 52/ Por. np. część I ust.3.2. regulaminu, wymienionego w poz. 43 a/; § 11 i 12 regulaminu, wymienionego w poz. 43 d/.
- 53/ Por.np. Zieleniewski J.: Organizacja i zarządzanie, PWN, Warszawa 1969r., s.300.

IOK
PAN

30372